

Kultura skvotiranja u gradu Rijeci

Fišter, Magdalena

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:512792>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Magdalena Fišter

Kultura skvotiranja u gradu Rijeci

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kulturalne studije

Magdalena Fišter
Matični broj: 0009077840

Kultura skvotiranja u gradu Rijeci

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij kulturologije

Mentor: Dr. sc. Sanja Puljar D'Alessio

Rijeka, 2020.

SAŽETAK

U ovom završnom radu bavit ću se fenomenom skvotiranja, postaviti ću ga u kontekst grada Rijeke. Koristit ću se primjerom riječkog skvota Graciani kako bi približila kulturu življenja u skvotu i postojanje struktura unutar zajednice. Strukture koje ću istražiti uključuju ideologiju, sustav uloga i postojanje hijerarhije unutar skvota. Detaljno ću istražiti odnose između skvotera, a zatim ću pozicionirati skvot u odnosu na društvo i sistem. Koristit ću se Dijkovim multidisciplinarnim pristupom ideologiji, funkcionalističkim i interakcionističkim pristupom teoriji uloga i struktura.

Ključne riječi: skvotiranje, ideologija, anarhija, zajednica, teorija uloga, strukture

Sadržaj

1. Uvod	1
2. TEORIJSKI OKVIR.....	3
2.1. IDEOLOGIJA.....	3
2.1.1. SPOZNAJA	4
2.1.2. DRUŠTVO	6
2.2. ANARHIZAM.....	7
2.3. STRUKTURE I ULOGE.....	10
2.4. FENOMEN SKVOTIRANJA	12
2.4.1. TIPOLOGIJA SKVOTIRANJA.....	13
2.4.2. SKVOTIRANJE KAO ALTERNATIVNI NAČIN STANOVANJA.....	15
3. METODOLOGIJA	18
4. ISTRAŽIVANJE	19
4.1. GRACIANI.....	19
4.2. ZAJEDNIČKA IDEOLOGIJA.....	21
4.3. POSTOJANJE STRUKTURA UNUTAR SKVOTA	26
4.4. ULOGE SUDIONIKA	27
4.5. KOEGZISTIRANJE SKVOTERA U DVA SUSTAVA – SKVOTERSKOG I VANJSKOG	29
4.6. NESIGURNOST I NEIZVJESNOST	31
5. ZAKLJUČAK.....	33
6. LITERATURA	35

1. Uvod

Skvotiranje je ilegalno zauzimanje i korištenje nekog prostora bez dozvole vlasnika. U svijetu nalazimo razne oblike skvotiranja (urbano, ruralno, kontrakulturalno, političko...). U ovom završnom radu istražiti ću fenomen skvotiranja koji ću zatim pozicionirati u kontekstu grada Rijeke. U Rijeci postoje 2 skvotirana prostora: Podrum i Graciani. Podrum je skvotirani prostor u zgradi IVEX-a na Delti. Aktivan je od svibnja 2008. godine, pa sve do danas. Prostor se koristi isključivo za organizaciju događaja i koncerata važnih za lokalnu alternativnu zajednicu. Nastao je zato što je u Rijeci nedostajala aktivna alternativna scena tj. aktivan prostor koji je samoorganiziran, neprofitan, nehijerarhijski i bez restrikcija. U Rijeci je uz Podrum postojao još jedan skvotirani prostor naziva Graciani. Graciani je mladi skvot kratkog vijeka, nastao na proljeće 2018. godine te je služi kao stambeni prostor. Skvotirali su ga mladi ljudi, neki od njih i studenti. Prvobitna ideja ovog rada bila je istražiti i usporediti oba skvota. Međutim, nakon prvih razgovora s akterima skvota Graciani bilo je jasno da već imam dovoljno materijala te da za tim nema potrebe. Odlučila sam se usredotočiti na Graciani. Koristila sam se opsežnim razgovorima, promatranjem i terenskim radom. Pokušala sam što detaljnije objasniti i kritički sagledati njihove motive, vrijednosti, stavove, uloge, odnose unutar zajednice i njihovu poziciju naspram ostatka društva. Broj stanara u Gracianiju je varirao između 5 do 8 članova. Ideja ovog rada bila je razgovarati sa svima kako bi dobili svačiji uvid u priču, međutim nisu svi bili voljni sudjelovati u ovom projektu. Uspjela sam stupiti u kontakt s 4 člana koja su imali priliku ispričati svoje iskustvo i viđenje života u skvotu. Uz istraživanje, na početku rada nalazi se teorijski okvir koji sam iskoristila za približavanje socioloških pojmova ideologije, teorije uloga i struktura. Koristila sam se Dijkovim multidisciplinarnim pristupom ideologiji koji sam koristila kako bi opisala strukturu ideologije anarhizma. Odlučila sam se za anarhizam jer je on kao ideologija usko povezan sa skvotiranjem. Također sam se koristila funkcionalističkom i interakcionističkom teorijom kako bi sagledala pojmove uloga i struktura u makro-mikro kontekstu. Prije samog ulaska u istraživanje koristila sam se Prujitovom tipologijom skvotiranja kako bi opisala 5 glavnih tipova skvotiranja i kako bi što lakše smjestila Graciani u kontekst skvotiranja. Nakon teorijskog okvira pokušat ću na primjeru skvota Graciani iscertati osnovne karakteristike skvoterskog načina života i strukturu sustava skvotiranja koju čine ideologija, sustav uloga,

postojanje hijerarhijske strukture i koegzistiranje skvotera u dva sustava - skvoterskog i vanjskog.

.

2. TEORIJSKI OKVIR

2.1. IDEOLOGIJA

Ideologiju je pokušao definirati čitav niz autora. Tradicionalni pristup ideologiji definira ju kao politički ili društveni sustav ideja, vrijednosti i pravila različitih skupina i zajednica. Funkcija ideologije jest organizirati ili legitimirati djelovanje tih skupina. Ona također organizira i usklađuje odnose moći i druge odnose između skupina. (Dijk, 1998; 14, 21)

Stuart Hall gleda ideologiju kao mentalne okvire – jezike, koncepte, kategorije, zamisli i sustave predodžbi – koje različite klase i društvene skupine razvijaju kako bi učinile smislenim, shvatile i učinile razumljivim način na koji društvo djeluje. (Hall, 1996; 26)

Clarke tvrdi da su kulture u međusobnom hijerarhijskom odnosu te da će kultura dominantnih skupina uvijek biti moćnija od kulture skupina s manjom moći. No unatoč tome, kulturom ukupnog društva neće nikad dominirati samo jedna ideologija. (Haralambos, Holborn 2000; 897)

Prema Williamsu, nove i nastajuće ideologije mogu biti oporbene (protivne dominantnoj ideologiji) ili alternativne (supostoje s dominantnom ideologijom i ne preispituju ju) (Haralambos, Holborn 2000; 896).

Dijk navodi kako je većina istraživanja ideologije ukorijenjena u društvenim znanostima i obraća veliku pozornost ideologijama u odnosu na klasu, dominantne skupine, društvene pokrete, moć, političku ekonomiju, spol i kulturu. A manju pozornost obraćaju spoznajnim i diskurzivnim dimenzijama ideologija. (Dijk, 1998; 8)

Dijk pristupa pojmu ideologije koristeći se konceptima spoznaje, društva i diskursa. Spoznaja se odnosi na položaj, unutarnju organizaciju i mentalne funkcije ideologija. Društvo podrazumijeva sve društvene, političke, kulturalne i povijesne funkcije. I posljednje, on govori kako se ideologije oblikuju, mijenjaju i reproduciraju uglavnom društveno situiranim diskursom i komunikacijom. (Dijk, 1998; 7) U ostatku teksta približit ću spoznajnu i društvenu komponentu ideologije.

2.1.1. SPOZNAJA

Kroz koncept spoznaje gledamo na ideologiju kao temelj društvenih uvjerenja koje dijeli neka društvena skupina. Dakle, ideologije imaju skupno obilježje tj. dijele ih pripadnici skupina ili kolektiva ljudi. Ali to ne mora značiti da svi dijele jednaku ideologiju, svaki pojedinac može imati osobnu inačicu zajedničkog uvjerenja ili ideologije. Ta inačica je očigledno funkcija pojedinačne socijalizacije ili ideološkog razvoja. Neki ljudi mogu imati nepotpunu ili nekoherentnu osobnu inačicu ideologije, dok drugi imaju mnogo detaljniju i dosljedniju. Pojam osobnih inačica ideologija također objašnjava pojedinačne razlike i proturječja u izražavanju ideologija. (Dijk, 1998; 51)

Ideologije se sastoje od općih i apstraktnih društvenih uvjerenja koja organiziraju znanje i mišljenja tj. stavove određene skupine. Opća i apstraktna ideološka uvjerenja primjenjuju se na temeljne dimenzije skupine i njezine odnose s drugim skupinama. Moraju biti funkcionalna za skupinu u cjelini i održavati uvjete njezina postojanja. Ideologije također možemo shvatiti kao osnovu znanja skupine. To bi značilo da one ne utjelovljuju samo specifične vrijednosti već i kriterije istinitosti u nekoj skupini. (Dijk, 1998; 75, 76) Očito je da ideologije nadziru mišljenja ili stavove skupine jer zajednička mišljenja su važna za interakciju, koordinaciju i reprodukciju skupine.

Zajednički kulturni temelj možemo analizirati kao ideološki ako imamo moguću alternativu, druge kulture i sukobe između kultura. Čim neka društvena skupina shvati da zajednički temelj nije u interesu svih, onda će se niz zajedničkih uvjerenja proglasiti ideološkim i pripisati specifičnoj vladajućoj skupini. Kada pojedinci stvore skupinu koja dovodi u pitanje zdravorazumska društvena uvjerenja, razvija suprotna uvjerenja pa stoga i vlastitu ideologiju otpora. (Dijk, 1998: 78) Primjerice, kao anarhist osuđuješ i pružaš otpor kapitalizmu.

Iz tradicionalnijih pristupa ideologije najčešće predstavljaju društvenu borbu. Shema polarizacije definirana je suprotnošću između Nas i Njih. To dalje upućuje na to da se tu radi o skupinama i sukobima skupina. Te skupine grade ideološku sliku o sebi i drugima tako da Nas predočuju pozitivno, a Njih negativno. S tim polariziranim predodžbama o Nama i Njima povezane su predodžbe o društvenim ugovorima tj. o vrstama stvari koje smatramo boljima (skvotiranje napuštenih zgrada, antikonzumerističke prakse, veganstvo) ili onih za koje smatramo da drugi zagovaraju (gentrifikacija, konzumerizam, mesna prehrana). Ideologija je shema za predstavljanje Nas i Njih kao društvenih skupina koja

služi vlastitim društvenim, ekonomskim, političkim i kulturalnim interesima. (Dijk, 1998; 100)

Kategorije kojima se shematski može opisati format strukture ideologije su:

1. Pripadnost (Tko smo mi? Odakle dolazimo? Što tražimo? Tko nam pripada? Tko može postati pripadnikom naše skupine?)
2. Djelatnosti (Što činimo? Što se od nas očekuje? Zašto smo tu?)
3. Ciljevi (Zašto to činimo? Što želimo ostvariti?)
4. Vrijednosti/norme (Koje su naše glavne vrijednosti? Kako vrednujemo sebe i druge? Što (ne) smijemo učiniti?)
5. Položaj i odnosi skupina (Koji je naš društveni položaj? Tko su naši neprijatelji, naši suparnici? Tko je poput nas, a tko različit?)
6. Resursi (Koji su bitni društveni resursi koje naša skupina ima ili treba imati?)

(Dijk, 1998;101)

Prva kategorija navedene sheme definira kriterije pripadnosti nekoj skupini, a ostale kategorije definiraju društveni identitet skupine. (Dijk, 1998;160)

Pripadnici društva mogu sudjelovati u nekoliko društvenih identiteta koji su više ili manje čvrsti u raznim osobnim kontekstima, određujući tako osobno jastvo, ali u konkretnim situacijama neki od identiteta mogu postati istaknutiji od drugih. To je jedan od glavnih razloga zbog kojih se može činiti da akteri u specifičnim situacijama ideologije izražavaju nekoherentno ili čak nedosljedno. Ovisno o situaciji jedan identitet tj. ideologija može biti važnija. Stoga, akteri moraju donositi strateške odluke u upravljanju sukobljenih uvjerenjima i interesima. (Dijk, 1998; 161, 203)

Društveni identitet možemo ograničiti na niz društvenih predodžbi koje pripadnici smatraju tipičnim za svoju skupinu. Društvene prakse, simboli, inscenacije ili oblici organizacije bili bi kontekstualno promjenjiva očitovanja društvenog identiteta. U skladu sa subjektivnom naravi osjećaja pripadnosti i predanosti, navedene aktivnosti i simbolika nisu same po sebi dio društvenog identiteta već njihova značenja ili tumačenja za određenu skupinu. (Dijk, 1998; 167)

Iako su ideologije društvene i zajedničke, njima se u stvarnosti koriste i reproduciraju ih pojedini pripadnici skupine i u specifičnim društvenim praksama. U tom momentu postaje važan pojam mentalnog modela koji djeluje kao sučelje između društvenog i osobnog. Modeli predstavljaju specifične kontekste i radnje, pa stoga objašnjavaju jedinstvena iskustva u specifičnim kontekstima. Ali istovremeno utjelovljuju primijenjene inačice društvenog znanja i mišljenja onako kako su one izvedene iz općeg znanja i stavova. (Dijk, 1998; 174)

2.1.2. DRUŠTVO

Nakon što smo uspostavili što je ideologija i kako izgleda, trebamo se zapitati tko zapravo ima ideologiju? Skupine ljudi dijele ideologije u situacijama kada ih spaja zajednički problem ili zajednička sudbina zbog koje postaju uzajamno ovisni te žele djelovati kao kolektiv kako bi prebrodili određenu nevolju. Skupovi ljudi mogu postati skupine samo ako dijele zajedničke društvene predodžbe koje uključuju objektivne društvene, političke i ekonomske probleme te su uključeni u spoznajne i afektivne dimenzije skupine. Znači, pripadnici skupine moraju imati znanja o drugim pripadnicima, o zajedničkom sukobu i o mogućim kolektivnim djelovanjima. I naposljetku, moraju imati osjećaj pripadanja skupini ili iskustva i djelovanja kao pripadnik skupine. Tako se njihov osobni identitet povezuje s njihovim društvenim identitetom i rezultiraju samopredodžbom da je netko pripadnik društvene skupine. (Dijk, 1998; 191)

Postojanje, organizacija i reprodukcija društvenih praksi posjeduje društvenu ali i mentalnu dimenziju. Nijedna skupina ne može postojati i djelovati bez skupnog identiteta i zajedničkih ideoloških uvjerenja njezinih pripadnika. Također, nijedna skupna ideologija neće se razviti ako kolektiv ljudi ne počne djelovati, usklađivati se i organizirati kao skupina. (Dijk, 1998; 207)

Društveni pokreti koji su više individualistički usmjereni omogućuju da pojedinačni društveni pripadnici usvajaju, u većem ili manjem stupnju, ideje neke ideologije. Takav pristup objasnio bi pojedinačne odluke ljudi u usvajanju ideoloških dijelova i objasnio osobnu varijaciju u primjeni ideologija u svakodnevnim društvenim praksama. Ideologije te vrste bile bi poput „osobnih organizatora“ prije nego društveni (skupni) organizatori. (Dijk, 1998; 209)

2.2. ANARHIZAM

Anarhizam je društvena i politička ideologija ili skupina učenja koja se, unatoč povijesnim porazima, neprestano pojavljuje u novim oblicima i novim državama. Riječ anarhija prvi put se spominje u engleskom jeziku sredinom 16. st. Sama riječ proizlazi iz latinske riječi *anarchia* te grčke riječi *anarchos* koja u doslovnom prijevodu znači bez vladara. Također sama riječ se primarno koristila kao opis bilo kakvog kaosa ili poremećaja. Tek krajem 17. st. ona dobiva političko značenje. Ono se odnosilo na anarhizam kao doktrinu, položaj ili umjetnost onih koji podučavaju anarhiju, također na slobodu jedinke i samog naroda bez direktne vladavine princa ili vladara. (Williams, 1976; 6) Herbert Spencer je 1862. godine opisao anarhista kao osobu koja negira pravo bilo koje vlade i teži ka vlastitoj, individualnoj slobodi.

Međutim, sam izraz je u kontekstu Francuske revolucije prošao kroz određene promjene. Točnije, kada su Žirondinci (predstavници buržoazije) napali svoje protivnike kao anarhiste. Kao posljedicu toga anarhizam se krenuo identificirati s nizom radikalnih, političkih tendencija. Od 19 anarhizam se usko povezuje sa socijalističkim i radničkim pokretima koji se nalaze u konfliktu s centralizirajućim verzijama marksizma i drugim oblicima socijalizma. Grupe koje su se identificirale kao mutualisti, federalisti ili antiautoritarni svjesno su se krenuli identificirati kao anarhisti. Tako se pokret proširio, a i kasnije su iz njega nastale revolucionarne organizacije koje su bile suprotstavljene državnom socijalizmu i diktaturi proletarijata. Anarho-sindikalistički pokret utemeljio je društvenu organizaciju na samoupravnim kolektivima, utemeljenim na sindikatima koji bi zamijenili sve oblike državnog organiziranja. (Williams, 1976; 7)

John Lofland (1996) navodi 7 pitanja za koja tvrdi da su ključna u razumijevanju društvenih pokreta. Pitanja su fokusirana na vjerovanja, organizaciju, povode tj. razloge, članstvo, strategije, reakcije i učinke. U sljedećem djelu teksta pokušat ću odgovoriti na svih 7 navedenih pitanja.

U samoj srži anarhizma stoji uvjerenje da su kapitalizam, država i sve njene institucije loše za društvo. Iz toga proizlazi da ljudi zapravo ne trebaju institucije te sve svoje želje i potrebe mogu ostvariti sami. Anarhisti se ipak ne bore samo protiv autoriteta, u njegovom najosnovnijem obliku. U tu borbu također ubrajamo različite pokrete za ljudska prava. (Williams, 2017; 85) Primjerice, borba za ženska prava, podrška radnicima u štrajku, protivljenje policiji i nasilju koje ona vrši, štite i pružaju podršku migrantima te svim

ostalim manjinskim skupinama itd. Većina sudionika ovih pokreta nije anarhistički opredijeljena. Ipak, anarhiste motivira snažno protivljenje hijerarhijskom sustavu i spoznaja da pojedinac ne može sam voditi tu borbu, nego ona mora biti kolektivna.

Anarhističke taktike ili akcije imaju 2 cilja. Prvo, koriste se dijagnostičkom taktikom kako bi negativno uokvirili društvene karakteristike za koje smatraju da su loše. Na primjer, hegemonija, represija i nejednakost. Drugo, promiču stvari za koje smatraju da su pozitivne. Primjerice, egalitarizma, DIY (*do it yourself*) koncept i antikapitalizam. Tako pokušavaju sugerirati bolji i pozitivniji oblik društvene organizacije. Iako svijetom vlada mišljenje da je anarhizam nasilna i destruktivna ideologija, anarhističke akcije i taktike temelje se na stvaranju i njegovanju zajednice. Stvarajući društvene zajednice i organizacije koje žive prema anarhističkim vrijednostima s ciljem širenja proanarhističkih ideja i načina života. Primjerice, autonomne zone, skvotovi, besplatni dućani, Food not bombs, direktne akcije itd. Anarhističke akcije bi trebale biti proaktivne i reaktivne. Nasilnim i uništavajućim taktikama se koriste samo u slučajevima nepravde od strane vlasti, institucija... (Williams, 2018; 107, 108) Dakle, anarhističke akcije imaju 2 različita ishoda – intervencija i sprječavanje problema ili prikazivanjem problema i rješenja. Intervencija se još naziva i direktna akcija, ona se odnosi na stopiranje hijerarhijskih praksi. Idealno vrsta akcije ili taktike trebala bi odgovarati okolnostima i snazi protivnika. Izravna akcija ima puno dublje značenje od obične barikade. (Williams, 2018; 109) Umjesto da čekaju tuđu pomoć, ona motivira ljude da djeluju sad, odmah, pojedinačno ili kolektivno. Primjer direktne akcije u Rijeci je blokiranje Hoda za život 2 godine za redom.

Drugi ishod odnosi se na prikaz boljeg načina života koji je u skladu s anarhističkim vrijednostima. Dakle, anarhističke akcije su također simboličke prirode. U ovom slučaju možemo uzeti primjer skvotiranja, kao prikaza anarhističke zajednice koja djeluje bez centralizirane vlasti i predstavlja potencijal kolektivne moći. Ovaj tip akcije prikazuje nam mogućnost bolje budućnosti kroz mijenjanje sadašnjosti. Navede taktike ostvaruju kratkoročne ciljeve ali također stvaraju i pripremaju uvjete za izvedbu dugoročnih ciljeva. Krajnji cilj je širenje vrijednosti na ostatak društva, kao virus koji inspirira ljude na promjenu.

Anarhističke taktike posudile su koncept dualne moći. Izvorno, Vladimir Lenjin je opisao dualnu moć kao oduzimanje moći izravnim i neizravnim napadom. Anarhisti su izmijenili njegovu ideju umjesto da oduzmu moć, oni ju onesposobe i zamjene alternativnim rješenjem. Za anarhiste, dualna moć se suprotstavlja državnoj moći, istodobno stvarajući

druge organizacijske sustave i institucije koje ostvaruju jednake ili slične zadatke. Primjerice, dualna moć može uključivati blokiranje izgradnje naftovoda, istodobno stvarajući alternativne energetske sustave. (Williams, 2018; 111)

Akcije se osmišljavaju koristeći kolektivan rad, kreativnost i stručnost pojedinaca. Oslanjaju se na DIY (*do it yourself*) koncept tj. na vlastito kreativno djelovanje u različitim poljima života.

Socijalni kapital odnosi se na društvene odnose i mreže. Socijalni kapital anarhističkog pokreta uključuje međusobnu povezanost ljudi, snagu i povjerenje. Robert Putnam razlikuje nekoliko dimenzija socijalnog kapitala, u našem kontekstu bitni su povezivanje i premošćivanje. Cilj povezivanja jest održavanje i ojačavanje postojećih veza unutar anarho krugova. To se može učiniti putem sastanaka i dnevnih druženja gdje ljudi raspravljaju o različitim idejama, osmišljavaju akcije ili se jednostavno samo socijaliziraju. Premošćivanje se odnosi na širenje vizije, ideala i ideja društvu koje nije direktno povezano s lokalnom anarho zajednicom. Glavni cilj je izgradnja novih odnosa, širenje ideja i konekcija. To se postiže organizacijom različitih dnevnih i noćnih događanja, akcija i kampanja. (Williams, 2018; 110)

Zahvaljujući već postojećim predrasudama koje većina članova društva ima o anarhizmu, anarhisti dobivaju različiti niz reakcija koje variraju od pozitivnih do negativnih. Na negativnom kraju, reakcije uključuju odbacivanje anarhističkih ideja, marginalizaciju i omalovažavanje od strane društva te dominaciju i napad od strane države. Pozitivne reakcije od društva uključuju podršku, solidarnost i suosjećanje. Iznenađujući broj ljudi podržava anarhističke akcije koje nisu direktno povezane sa samim anarhizmom (Williams, 2017; 86). Na primjer, Food not bombs, otvoreni ormar i sl.

Anarhisti se, u globalu, ne slažu treba li imati formalnu ili neformalnu organizaciju. Ipak, slažu se da organizacije ne bi trebale imati neku vrstu autoritativne figure ili nadležnu osobu. Vjeruju da organizacije trebaju biti horizontalnog tipa, osnovane na nekom od oblika demokratskog donošenja odluka.

Anarhističku teoriju organizacije moguće je svesti u 3 načela:

1. Dobrovoljna, volonterska
2. Funkcionalna
3. Malena

Organizacija treba imati neki viši cilj, svrhu te treba biti bazirana na dobrovoljnom volonterskom radu. Iz razloga jer, nema smisla zagovarati slobodarske ideje i odgovornost pojedinca ako prva 2 uvjeta organizacije nisu ispunjena. I treće, u organizaciju treba biti uključen manji broj ljudi kako bi se izbjegle birokracijske i hijerarhijske tendencije koje su u kontrastu s idejama anarhizma. (Ward, 2004; 31)

Anarhistički pokret i dalje je popularan ali i raznolik. Ta raznolikost je vidljiva u podjeli anarhista na „radničke“ anarhiste, tipa anarho-sindikalisti koji su više usmjereni na radnička prava i direktnu akciju, i „lifestyle“ anarhiste koji su usmjereni na kulturu i promjenu vlastitog ponašanja kroz skvotiranje, vegansku prehranu, autonomnost i sl. (Murray Bookchin, 1995) Treba naglasiti da to nije službena podjela, već dihotomija koja stavlja lifestyle anarhizam ispod radničkog tipa anarhizma, te se ponekad koristi i kao vrsta uvrede.

2.3. STRUKTURE I ULOGE

Nakon što smo zaključili da skup ljudi koji dijeli zajedničku ideologiju i cilj možemo nazvati skupinom, trebamo preispitati postoje li neke strukture i uloge unutar tih skupina i čemu one služe. Unutar skupina postoje norme koje definiraju primjereno i prihvatljivo ponašanje u specifičnoj situaciji. Za razliku od normi, vrijednost definira što je važno, isplativo i vrijedno težnji. Niz normi može se shvatiti kao izraz jedne vrijednosti. Bez zajedničkih normi i vrijednosti, članovi društva ne bi mogli surađivati i zajednički raditi jer bi težili inkompatibilnim ciljevima. Svi članovi društva zauzimaju niz socijalnih pozicija poznatih kao statusi. Svaki status u društvu prati niz normi koje definiraju očekivanja o tome kako će djelovati pojedinac koji zauzima određeni status. Ta skupina normi poznata je kao uloga. (Haralambos, Holborn, 2000; 5,6) Tako primjerice, status skvotera prati uloga skvotera. Na primjeru skvotera vidljivo je kako se i oni koriste različitim ulogama s ciljem lakše organizacije i boljeg funkcioniranja života unutar zajednice tj. skvota. Funkcionalistička teorija započinje opažanjem da je ponašanje u društvu strukturirano tj. da društveni odnosi imaju obrasce koji se ponavljaju. Tako se neka institucija može shvatiti kao struktura načinjena od međupovezanih uloga ili normi. Prema njima, vrijednosni konsenzus tj. suglasnost članova oko društvenih vrijednosti temelj je suradnje budući da zajedničke vrijednosti proizvode zajedničke ciljeve. (Haralambos, Holborn; 9,10,11) Interakcionizam se razlikuje od funkcionalizma po tome što se fokusira na interakcije malog dometa, a ne na društvo kao cjelinu. Interakcionisti tvrde da su uloge često nejasne,

dvosmislene i neodređene. Ovaj nedostatak jasnoće daje akterima dosta prostora za pregovaranje, manevriranje, improvizaciju i kreativno djelovanje. (Haralambos, Holborn, 2000; 14) Iako su obje metode doživjele kritike, mnogi suvremeni sociolozi vjeruju da dobra sociologija mora ispitati i strukturu društva i društvenu interakciju malog dometa. U kontekstu našeg istraživanja možemo primijeniti obje metode jer možemo zaključiti da su uloge konstruirane iz zajedničkih vrijednosti i ideologije. Također na skvot možemo gledati kao na strukturu sastavljenu od različitih uloga te preispitivanjem tih istih uloga i struktura možemo saznati funkciju tj. učinak koji skvotovi imaju na društvo. Međutim, neke uloge se putem međusobne komunikacije mijenjaju ali i dodjeljuju. Primjerice, unutar kolektiva ulogu kuhara ima osoba koja posjeduje status dobrog kuhara. Status nastaje putem interakcije s ostalim članovima. Preuzimanje uloga Mead je opisao kao proces koji uključuje jednu osobu koja preuzima ulogu druge imaginativno se smještajući u položaj te osobe. Procesom preuzimanja uloga pojedinci se koriste reakcijama drugih i interpretacijama tih reakcija kako bi postali svjesni općenitih stajališta zajednice i tako modificirali vlastite uloge i ponašanje. (Haralambos, Holborn, 2000; 1056, 1057, 1058) Alternativne zajednice i kolektivi, pa tako i skvoteri, koriste se „obiteljskim sastancima“ gdje se koriste metodom preuzimanja uloga kako bi lakše razgovarali o problemima unutar zajednice, osobnim brigama i osjećajima s ciljem kako bi poboljšali funkcioniranje ali i odnose unutar zajednice.

Britanski sociolog Anthony Giddens tvrdi da se strukture stvaraju i reproduciraju pomoću društvenih akcija. Giddens u društvenom životu razlikuje 2 aspekta strukture: pravila i resurse. Resursi imaju 2 oblika. Alokativni resursi uključuju sirovine, zemlju, tehnologiju, sredstva proizvodnje i dobra. (Haralambos, Holborn, 2000; 1065) Anarhisti gledaju na imovinu kao izvor autoriteta i preferiraju ekonomiju koja se temelji na uzajamnoj pomoći, kulturi razmjene, darivanju i ideji zajedničkog vlasništva (Mauss, 1970.) Zajednice koje se temelje na navedenim idealima izazivaju dominantne imovinske narative koji stvaraju i održavaju suvremene stavove vezane uz vlasništvo. (Sargisson, 1999.) Različiti tipovi anarhističkih zajednica pokušavaju aktualizirati alternativne vlasničke odnose i kulturu zajedništva, no oni i dalje egzistiraju unutar kapitalističke ekonomije i samim time sudjeluju u njoj. S obzirom na svoju poziciju u centru grada skvoteri iz Gracianija su također živjeli unutar tog paradoksa borbe protiv sistema u kojem sudjeluješ. Autoritativni resursi su nematerijalni resursi koji nastaju kao rezultat činjenice da neki pojedinci mogu dominirati drugima. Giddens ističe da osoba nema autoritet ako se njime stvarno ne koristi.

(Haralambos, Holborn, 2000; 1066) Kako bi se izbjeglo stvaranje autoriteta velika većina zajednica koristi se metodom konsenzusa. Konsenzus u svom najosnovnijem obliku znači da svi ljudi koji će biti utjecani odlukom mogu sudjelovati u odlučivanju. Dakle, to je proces odlučivanja „licem u lice“ gdje svaki pojedinac ima pravo uložiti veto što rezultira time da se svačiji glas čuje. (The Seeds for Change Collective, 2007.) Konsenzus uključuje kreativno modificiranje opcija kako bi sve strane bile zadovoljene (Firth, 2012.). Akteri skvota kojeg ćemo dalje u tekstu istražiti također su se koristili ovom metodom glasanja. Sam proces rasprave i glasanja razlikuje se od zajednice do zajednice. Međutim, naši akteri su preferirali neformalne sastanke u dnevnom boravku gdje bi jednostavno raspravljali o temi tako dugo dok se svi ne bi složili. Svrha takvih sustava je minimiziranje svađa, „upadanja u riječ“, vikanja i sl. (Firth; 2012.). Pojam „tiranija bez strukture“ osmislila je američka feministkinja Jo Freeman (1972.) kako bi opisala učinak nedostatka formalnih struktura unutar novih društvenih pokreta. Ona tvrdi da se unutar neformalnih skupina bez jasnih organizacijskih struktura stvara nedemokratski sistem temeljen na hijerarhijskoj podjeli i borbi za vlast. (Firth, 2012.) Mnoge zajednice, pa tako i Graciani, susretale su se sa situacijama gdje neki pojedinci dominiraju određenim situacijama što dovodi do nenamjernih hijerarhija koje su često zasnovane na spolu, obrazovanju, stažu (u zajednici) ili samopouzdanju.

2.4. FENOMEN SKVOTIRANJA

Fenomen skvotiranja vuče korijene još iz drugog svjetskog rata. Urbano skvotiranje, koje poznajemo i danas, javlja se u Europi 60-ih godina prošlog stoljeća. Skvotiranje je zaposjedanje prostora bez dozvole vlasnika. Najčešće se zaposjedaju prostori koji su dugo vremena prazni i zapušteni te koji su u javnom vlasništvu ili čija je vlasnička situacija nejasna. U znanstvenoj literaturi nalazimo različite definicije i objašnjenja koja stoje iza tog fenomena. Ali većina autora portretira skvoterski pokret kao manju skupinu ljudi ili zajednicu koja ispunjava neki viši cilj. (Prujit, 2013)

Prema Watesu (1980), cilj je obratiti pažnju i ponuditi rješenje problemu stambenog pitanja. Za Corra (1999), cilj pokreta je pravednija preraspodjela ekonomskih resursa. Kallenberg (2001) u klasifikaciju skvotiranja uvodi pojam utopije, pa prema tome cilj skvoterskog pokreta jest želja i borba za bolje društvo. Neki autori fenomen skvotiranja svrstavaju kao kontrakulturalni pokret i vrstu političke ekspresije (Lowe, 1986.). McKay

(1998) smješta skvotiranje unutar DIY kulture, dok ga Adilkno (1994.) smješta u postmoderni i post-ideološki kontekst.

Nijedna od navedenih definicija nije u potpunosti netočna, sve interpretacije se u nekom obliku uklapaju u kontekst i tradiciju kulture skvotiranja

2.4.1. TIPOLOGIJA SKVOTIRANJA

Pruijt (2013) je predstavio svoju tipologiju u kojoj je fenomen skvotiranja podijelio u 5 kategorija:

1. Skvotiranje kao rezultat siromaštva
2. Skvotiranje kao alternativni način stanovanja
3. Poduzetničko skvotiranje
4. Konzervatorsko skvotiranje
5. Političko skvotiranje

Pri stvaranju navedene tipologije, Pruijt je obratio pažnju na 9 različitih aspekata (aktivistički cilj, klasa, organizacija, tip građevine, zahtjevi, kontekstualni okvir, kulturalni i politički kontekst, rezultati i specifični problemi), pomoću kojih je lakše kategorizirao skvotove. Pregled Pruijtove tipologije nalazi se ispod u tablici br. 1.

	Skvotiranje kao rezultat siromaštva	Skvotiranje kao alternativni način stanovanja	Poduzetničko skvotiranje	Konzervatorsko skvotiranje	Političko skvotiranje
Aktivistički cilj	Osiguravanje smještaja beskućnicima i zbrinjavanje stanovništva.	Stvaranje i organiziranje smještaja za vlastite potrebe i autonomija zajednice	Postavljanje organizacije.	Očuvanje gradskog krajolika. Intervencija u javnom prostoru.	Izgradnja moći koja će se suprotstaviti sustavu
Klasa	Skvoteri niže	Većinom mlađi	Većinom ljudi	Većinom ljudi	Većinom ljudi

	klase podržani od strane aktivista srednje klase.	ljudi srednje klase, ali nije pravilo.	srednje klase, ali nije pravilo.	srednje klase, ali nije pravilo.	srednje klase, ali nije pravilo.
Organizacija	Od vrha prema dolje, podjela između aktivista i korisnika usluge.	Horizontalni tip organizacije.	Različiti tipovi organizacije.	Različiti tipovi organizacije.	Većinom, od vrha prema dolje.
Tip građevine	Jeftini stambeni kompleksi koji su, zbog nekog razloga, ostali prazni.	Neiskorišteni, zapušteni prostori ili prostori koji su u lošem stanju.	Većinom nestambeni prostori.	Prazne, napuštene građevine namijenjene rušenju.	Malo ograničenja u odabiru zgrade.
Zahtjevi	Skromni. Privremeni ili alternativni smještaj. Kraće liste čekanja.	Većinom je jedini zahtjev da ih se ostavi na miru.	Većinom je jedini zahtjev da ih se ostavi na miru.	Očuvanje građevine, promjena planova.	Borba i suprotstavljanje su srž pokreta, zahtjevi nisu toliko bitni.
Kontekstualni okvir	Jasna poruka: birokrati zanemaruju potrebe beskućnika.	Fokus na akciji, kontekst nije toliko bitan.	Bitna uloga socijalnih ili autonomnih kult. centara za lokalnu zajednicu.	Protiv urbanog, tehnokratskog planiranja i uništavanja okoliš.	Prikaz socijaldemokrata kao izdajnika.
Kulturalni i politički kontekst	Ponekad su slabo povezani s radikalnom politikom.	Povezani s kontrakulturom i ostalim društvenim pokretima.	Povezani s kontrakulturom i ostalim društvenim pokretima.	Povezani s kontrakulturom i ostalim društvenim pokretima.	Poveznice s marksističkim organizacijama i pokretima.
Rezultati	Vjerojatna kooperacija.	Represija, evikcija ili/i legalizacija od	Represija, evikcija ili/i legalizacija od	Rušenje ili očuvanje objekata.	Skvotiranje postaje istaknutije, ali i

		strane vlasti.	strane vlasti.		time još više podložno represije od strane države. Ali ponekad pomažu ostalim skvotovima.
Specifični problemi (unutar organizacije)	Ne pružaju dom ljudima čije stambeno pitanje nije poznato široj javnosti. Tip organizacije ograničava pokret.	Društvena kontrola.	Gubitak identiteta zbog legalizacije,	Nema specifičnih problema.	Konflikti s drugim skvotovima, akteri unutar drugih skvotova nisu dovoljno politički angažirani.

tablica br.1. (Prujit, 2013.)

2.4.2. SKVOTIRANJE KAO ALTERNATIVNI NAČIN STANOVANJA

U ovom djelu teksta detaljnije ću proučiti alternativni tip skvotiranja zato što se riječki skvot Graciani najbolje uklapa u tu kategoriju. Skvotiranje kao alternativni način stanovanja odabiru većinom ljudi srednje klase. Primjerice, studenti i pojedinci koji su se odlučili posvetiti aktivnostima koje nisu financijski isplative (umjetnici, glazbenici, aktivisti...). Dakle, na odabir ovog tipa skvotiranja ne moraju utjecati isključivo ekonomski čimbenici ali treba naglasiti da je ovaj tip zajednice također otvoren za siromašne ljude i beskućnike kojima je hitno potreban smještaj. (Prujit, 2013.) Navedena podvrsta skvotiranja može biti atraktivna ljudima koji žele živjeti u većim grupama ili zajednicama, a ne mogu legalno naći smještaj koji bi im to omogućio ili radikalnim DIY entuzijastima koji bi radije sebi stvorili prostor za život. (Moan, 1980). Jedini zahtjev koji imaju od javnosti jest da ih se ostavi na miru. Znači, javnosti se ne prezentiraju kao gubitnici kojima je potrebna pomoć, nego se ponose vlastitim identitetom i kreativnim rješavanjem vlastitog stambenog problema. (Prujit, 2013)

Prikladne zgrade za skvotiranje uključuju poslovne prostore koji nikada nisu bili namijenjeni za stanovanje, velike zgrade koje ne sadrže stanove ali se sastoje od velikog broja prostorija pogodnih za zajednički život, zgrade koje su namijenjene rušenju, zgrade koje se nalaze ispod standarda za iznajmljivanje i velike, napuštene kuće koje su preskupe za iznajmljivanje. Organizacija se obično sastoji od autonomnog tima koji je samoorganiziran.

Neki autori, na primjer Lowe (1986), misle da ova vrsta skvotiranja ispunjava potrebu mladih za kontrakulturalnim i političkim izražajem. Skvotiranje tako otvara mogućnost prilagodbe stambene situacije određenom načinu života. Na primjer, tako punkeri mogu živjeti s punkerima i koristiti prostor za organiziranje punk koncerata, lgbtq udruge mogu pokrenuti lgbtq „sigurne“ kuće i sl. Skvotiranje, kao kontrakulturalni pokret, u svojim akterima budi osjećaj ponosa i osnaživanja jer razbija ovisnost koju kao društvo stvaramo spram države. Oni se skvotiranjem distanciraju od birokratski reguliranog tržišta nekretnina (liste čekanja, rješavanja dokumentacije, problematični stanodavci, plaćanje pologa, računa i sl.). Umjesto birokracije, oni zauzimaju vlastitu zgradu i zatim ju uređuju kako bi bila pogodna za život. To uključuje, sređivanje prostora, prozora, izolacije, grijanja, struje, vodovoda itd. (Prujit, 2013.)

Skvoteri kroz druženje i kooperaciju stvaraju mreže poznanstava koje rezultiraju grupnim identitetom. Ostatak lokalne zajednice označava skvotere kao neobične i drugačije, što također pridonosi izgradnji grupnog identiteta. Ideologija koja prati ovu vrstu skvotiranja većinom je anarhistički orijentirana, s naglaskom na antikapitalizam i DIY principe. (Prujit, 2013.)

Tu u pitanje i dolazi sam čin skvotiranja tj. spada li skvotiranje pod aktivizam ili alternativni način življenja? Očigledno je da se sam čin skvotiranja sastoji od različitih anarhističkih ideja, pa čak i u slučajevima gdje se skvotiranje javlja bez pretjerane političke motivacije već kao praktično rješenje za beskućnike. Jer i samo postojanje beskućništva u našem društvu predstavlja politički problem. (Ward, 2002; 167-168) Kao što i sam Ward kaže skvotiranje je primjer izravne akcije primijenjene na stambeni problem u nerevolucionarnoj situaciji (Ward, 1976; 25). Ward također opisuje skvotiranje kao vrstu političke edukacije koja utječe na sve sudionike, ukazuje na um koji djeluje slobodno i neovisno u suprotnosti s umom koji je inertan i zarobljen tj. ukazuje na razliku između ljudi koji iniciraju stvari i djeluju za sebe i ljudi koji svojom pasivnošću dopuštaju da im se stvari samo događaju. (Ward i Goodway, 2003; 81-82) Skvotiranje kao čin ne mora

predstavljati direktnu akciju te ne mora biti politički motivirano, ali neupitno je da su skvotovi predstavljeni kao simboli anarhističkih, autonomnih i slobodnih prostora. Oni su također primjeri libertarijanskog načina organiziranja prostora, koji je prisutan u Europi još od 1968. godine te se povezuje s radikalno urbanim pokretima mladih. (Steen, Katzeff i Hoogenhuijze, 2014; 8)

Ova podvrsta skvotiranja može imati 3 različita ishoda – legalizacija skvota, pojačana represija od strane vlasti ili evikcija. (Prujit, 2013.)

U ostatku teksta analizirat ću riječki skvot Graciani, koristi ću se gore navedenom tipologijom. Posebnu pažnju ću obratiti na ideologiju te postojanje struktura i uloga unutar zajednice.

3. METODOLOGIJA

U pisanju ovog rada koristila sam se opsežnim razgovorima i terenskim radom. Razgovarala sam s 4 aktera koji su bili aktivni kroz cijeli životni vijek skvota, točnije 2 godine. Svi akteri su u ranim 20-im godinama života. U razgovorima sam stavila naglasak na osobni doživljaj i viđenje života u skvotu kako bi dobila osobne i personalizirane odgovore i rezultate. A samim time i bolji uvid u problematiku i strukturu zajednice. Također bitan detalj je da sam razgovore vodila par mjeseci nakon evikcije skvota. Terenski rad se odvijao krajem 2019. godine. On je uključivao odlaske na noćna i dnevna događanja – koncerte, „partye“ i Food not bombs. Tijekom terenskog rada koristila sam se metodom promatranja kako bi uvidjela način na koji skvot funkcionira te kako bi što bolje istražila sam prostor skvota. Pristup skvotu i skvoterima sam dobila zahvaljujući ranijim poznanstvima.

4. ISTRAŽIVANJE

4.1. GRACIANI

Dom željezničara, Riječanima znan pod nazivom Graciani, skoro je 10 godina vazio prazan. Zgrada se nekada sastojala od različitih aktivnosti koje su uključivale željezničku službu, sportsko društvo, limenu glazbu, restoran, mini fitness, biljar salu, kuglanu, dvoranu za različita događanja i ples, dvoranu za sastanke.... Što se tiče samog objekta riječ je o zgradi površine od blizu 3 tisuće kvadrata te oko 1.600 metara kvadratnih okućnice i dvorišta koja je i sama bila predmet višegodišnje „trakavice“. Dom željezničara u Krešimirovoj je bio u vlasništvu tvrtke Pan trading nad kojom je rješenjem Trgovačkog suda u Rijeci od 6. svibnja 2009. pokrenut stečajni postupak. Naime, prema izvještaju stečajne upraviteljice Pan trading je u siječnju 2009. godine, mjesec dana prije prijedloga za otvaranje stečaja prodao 98,5 posto ukupne vrijednosti nekretnina. No, uz to što su ugovorene niske cijene, novac navodno nije niti uplaćen. Stoga je na sudovima, uz ostalo, pokrenuto pobijanje ovakve prodaje. U konačnici je u travnju 2011. donesena presuda kojom je kupoprodaja između Pan Tradinga i Ring Pool Internationala bez učinka prema stečajnoj masi. Što je potvrdio i Visoki trgovački sud u Zagrebu te je zgrada Doma željezničara vraćena u stečajnu masu. (Bukarica, 2020; Novi List)

Zapušteni Graciani je na ljeto 2018. godine dobio nove stanare – mlade skvotere. Zgrada se nalazi u samom centru, do nje se lako dolazi prolaskom kroz ogromno parkiralište koje je okružuje. Izvana je zgrada ukrašena grafitima. U zgradi se nalaze dvije vrste skvotera. Lijevo krilo zgrade skvotirali su beskućnici starije životne dobi, a desno krilo zgrade skvotirali su mladi skvoteri koji sami za sebe kažu da su zajednica istomišljenika koji njeguje ideologiju slobode, samoodrživosti te pruža otpor sukladan anarhističkim principima.

Koristeći se Pruijtovom tipologijom, Graciani možemo svrstati u 2. kategoriju tj. skvotiranje kao alternativni način stanovanja. To možemo zaključiti iz više razloga koje ćemo detaljno proučiti u ostatku teksta kroz detaljne opise njihovog života. Prvo, stalna postava, koja je brojčano varirala između 5 do 8 stanara, svojevremeno je odabrala život u skvotu. Ali tvrde da je na njihovu odluku utjecao niz motiva. Uključujući, ekonomske čimbenike, aktivističku opredijeljenost i pripadnost anarhističkoj ideologiji.

„Mi smo oduvijek bili dosta usmjereni na to. Kao što sam rekla sanjali, maštali o skvotovima i tome... Ali u isto vrijeme smo bili izbačeni iz stana jer smo previše partijali i nismo baš bili najuredniji i uzorni podstanar... Mi smo neka zadnja dva mjeseca življenja u tom stanu i otkrili taj skvot i krenuli raditi na njemu. I onda nam je on kad smo već bili izbačeni poslužio i da se uselimo...“ – M

„Ajmo reći da je skvotiranje krenulo nakon izbacivanja iz stana gdje sam to vidio kao opciju. Ali htio sam probati život u zajednici, uvijek mi je to interesantno izgledalo. Uvijek sam to htio jednom u životu vidjeti, probati. I dobio sam priliku... Probati život u zajednici i ne plaćati tipa stanarinu. Živjeti ovako na drugačiji način i iz političkih razloga.“ – Š

„Početni razlog dolaska u skvot te življenja u njemu bio je ekonomski, nisam dakle imao gdje boraviti, a već je jedan “bivši“ cimer živio tamo, pa sam odlučio s njim biti tamo. S vremenom su se razlozi zbog kojih sam živio tamo promijenili, kao i moja cijela koncepcija skvotiranja kao pokreta. Uvidio sam više aspekata koje sa sobom nosi život u takvim prostorima, od svojevrsnog aktivizma koji je također povezan bio s ekonomskim čimbenicima, jer postavilo se pitanje, zašto bi plaćao stan, ako postoji zgrada koja je u urednom stanju (bar taj dio gdje smo živjeli) te ima neriješeno imovinsko-pravno pitanje.“

– J

Zatim, po klasnoj pripadnosti pripadaju srednjoj ili nižoj radničkoj klasi. Većinom se tu radi o ljudima u ranim dvadesetima, studentima, glazbenicima koji „jedva sklapaju kraj s krajem“. Zgradu su koristili kao životni prostor ali i kako bi promicali političko djelovanje sukladno vlastitim uvjerenjima te umjetnički izričaj.

Fizički gledano Graciani je podijeljen u 3 djela, prizemni dio bio je namijenjen široj javnosti. On se sastojao od javnog dnevnog boravka, javnog buvljaka, knjižnice i info shopa. Knjižnica i info shop sadržavali su anarhističke materijale i literaturu, poznate romane ali i neke praktične knjige o samoodrživosti s naglaskom na ekologiju. Javni buvljak tj. buvljak bez novca bio je otvoreni ormar u koji bi svatko mogao doći i uzeti nešto što mu treba ili pak donirati ono što mu ne treba. Javni dnevni boravak sastojao se od šanka i nekolicine kauča. Ovdje bi se ljudi dolazili družiti, umrežavati, provoditi svoje slobodno vrijeme. Treba naglasiti da je prizemni dio bio otvoren široj javnosti samo u vrijeme kada su bila organizirana neka događanja. Primjerice, Food not bombs, punk koncerti ili neka druga druženja, inicijative i sl. Dnevni boravak je od ostatka prizemlja odvojen širokim hodnikom koji stepenicama vodi do prvog kata. Prvi kat je bio rezidencijalni dio, on se sastojao od dvije spavaće sobe, kuhinje i radione u kojoj se pralo

suđe i držali su se alati. Onda se drugi kat sastojao od velikog dnevnog boravka i gostinjske tj. primaće sobe koja se sastojala od 8 kreveta. U njoj bi spavali gosti, za vrijeme koncerata bendovi i putnici. I četvrti kat se sastojao od 3 spavaće sobe i „gigaone“ u kojoj su se odvijala noćna događanja. Najčešće su to bili punk koncerti i „partyi“.

Većina stanara, ali ne i svi, misle da su gosti poštivali granicu između privatnog i javnog djela skvota. Navode da je granica definitivno postojala, ali ponekad nije bila najčvršća. Kako je to izgledalo za vrijeme događanja najbolje opisuje M.

„Pa da dok ne bi došlo do velikih razuzdanja, pijanstva i svega toga poštivale bi se granice. Dok se ljudi ne bi jako razbili i dok im ne možeš utupiti u glavu da se nešto ne može... Stvar je bila u tome dok smo mi radili gigove mi bi ih radili na četvrtom katu. A četvrti kat je naš rezidencijalni dio. I mi smo imali ograde koje smo ukrali s ovih nekih evenata u Rijeci. I neke ograde koje nitko nije trebao, pa smo ih mi uzeli sebi doma kako bi ogradili te dijelove. To smo radili kako bi ljudi imali osjećaj gdje se prolazi i gdje se ne prolazi. Ali u neke kasne sate ili neke jutarnje sate onda bi se ta granica malo pogubila... A mislim znaš pripremiš se, znaš da će biti buka, znaš da sad dva tri dana kroz skvot proći sto ljudi nekako rolaš s tim. Nije mi nitko nikada ulazio u sobu, nije mi nikad nitko isporučavao sobu ili ne znam ja što. Ali da se hodalo po kući, kuhinji i boravku hodalo se, ali to je normalno to očekuješ.“ – M

4.2. ZAJEDNIČKA IDEOLOGIJA

Kao što sam već navela u tekstu sve aktere je na skvotiranje, uz ekonomske čimbenike, potaknula zajednička ideologija. I sami skvoteri svjedoče da je čin skvotiranja usko povezan s idejama o anarhizmu. Unatoč tome oni ne dijele jednake stavove ali sve dok se te ideje temelje na slobodarskim principima i jednakosti, ne misle da to stvara probleme u zajednici. Dijkov pojam osobnih inačica ideologije objašnjava taj fenomen raznolikosti.

„A sad dali smo se svi striktno držali anarhizma, ja sam ipak više na neku foru anarho-sindikalist. Ali ajmo reći da je svatko imao neku svoju viziju anarhizma. I to nas je povezivalo. I ajmo reći da smo stvorili tu neku svoju zajednicu, pokušavali smo što više funkcionirati.“ – Š

„Ne može se reći da jedna grupa ljudi jednako može razmišljati, pa čak ni eto grupa ljudi koja obitava u skvotu koja naizgled izgleda kao neka homogena grupacija. Dakako, svi više-manje dijelimo slobodarske ideje koje se ugrubo može reći da su anarhističke, no

naravno svatko ima svoju koncepciju slobode i na kraju nije ni bitno da svi imamo potpuno jednake stavove oko ideologije koju više-manje dijelimo. U tome je zapravo i čar takvog življenja jer se tako osobe uče kompromisima i uvažavanju tuđih ideja i mišljenja.“ – J

Na primjeru skvotera u Rijeci vidljivo je da svi teže ka pružanju otpora i direktnoj akciji te u ideji jesu politički aktivan skvot. Međutim, svjesni su da su više težili direktnom političkom aktivizmu nego što su ga živjeli i nisu time zadovoljni.

„Trudili smo se biti, ali opet u praksi to nije baš tako bilo kako smo si mi zamišljali. Trudili smo se biti koliko možemo i znamo, išli smo po prosvjedima, znali smo izvjesiti neke poruke... Samim time što živiš a opet ne plaćaš taj neki porez i to. Ni sami se iskreno nismo dovoljno trudili oko tih stvari, svatko je imao svoje obaveze. I na kraju svega nismo slali neku veliku političku poruku toliko često. Prosvjede koje smo podržavali, to smo apsolutno svi bili uključeni. Ali mislim da smo se mogli oko dosta stvari više potruditi da nije bilo lijenosti i obaveza.“ – Š

„Pa iskreno, u početku smo imali veliku idealističku viziju oko toga da će Graciani biti političko aktivan skvot u kojemu ću se održavati brojne diskusije i predavanja te će okupljati anarhističke krugove ljudi i slično. Naravno, stvari nisu izgledale tako. Bilo je tu dosta promašaja... Mislim da smo sami bili previše neozbiljni da od takvog prostora napravimo politički aktivan skvot... jednostavno nismo bili taj tip ljudi koji bi se ozbiljno posvetili tome. Razlog tome je isto činjenica da smo svi bili u ranim dvadesetima kada smo skvotirali prostor i koliko god htjeli sami sebe uvjeravati oko ozbiljnosti načina života kojih smo živjeli, smatram da nismo bili uvjerljivi da na takav način djelujemo. Vjerujem da smo u jednoj domeni bili barem malo politički aktivni no zasigurno ne onoliko koliko smo mislili da ćemo biti na početku.“ - J

Dakle, možemo zaključiti da su skvoteri definitivno povezani zajedničkom ideologijom koja se temelji na osnovnim idejama anarhizma. U nastavku teksta koristit ćemo se Dijkovim shematski prikazom strukture ideologija kako bi pobliže opisali skvotersku ideologiju.

Prvi kriterij njegove tipologije odnosi se na pripadnost. Kao što smo to već zaključili skvoterska zajednica se temelji na ideologiji anarhizma. Anarhizam je slobodarska ideologija koja prihvaća sve istomišljenike bez obzira na njihovu rasnu i rodnu pripadnost, etnicitet i sl. Osuđuje kapitalistička usmjerenja, fašizam, seksizam, homofobiju tj. represiju u bilo kojem pogledu.

„Pa da definitivno nećeš primati ljude koji su apsolutno prije svega fašistoidni... Ideološki razlozi jer nismo htjeli primati ljude koji u ikakvom načinu govora i mišljenja stvaraju netoleranciju prema drugim skupinama i to nam je zapravo bio jedini faktor.“ – M

Na anarhizam možemo gledati kao na metaideologiju koja nadzire ostale dimenzije ideologija – antifašizam, feminizam, veganstvo, antikapitalizam itd.

Osjećaj pripadnosti izražava se još kroz društvene prakse, simbole, inscenacije i organizaciju. Skvoteri su organizirali tjedne sastanke na kojima se raspravljalo o problemima, akcijama i primanju novih stanara. Proces primanja novih stanara sastojao se od sastanka u dnevnom boravku gdje bi svatko imao pravo izreći svoje mišljenje. Osoba bi bila primljena jedino pod uvjetom ako se svi stanari slažu. Tada bi ona dobila ključ od glavnih vrata kao simbol pripadnosti grupi. Također, bitno je naglasiti da su svi akteri prije svog dolaska u skvot bili aktivni pripadnici scene ili bliski prijatelji i poznanici. Simbolika koja je karakteristična za anarhističku ideologiju i koja se koristi kako bi se ukrasilo vanjsko i unutarnje uređenje skvotova uključuje zaokruženo A koje predstavlja prvo slovo riječi anarhija, slovo E koje označava „equality“ tj. jednakost i crveno-crna zastava koja označava anarho sindikalizam i antifašizam. Boje zastave simboliziraju osnovne principe anarhizma, crvena predstavlja materijalnu i socijalnu jednakost, crna pak označava slobodu i solidarnost. Uz gore navedene simbole također je karakterističan simbol kruga sa strelicom koji označava skvotiranje i simbol uzdignute šake koja označava otpor.

Druga i treća kategorija odnose se na djelatnosti koje moraju biti usmjerene prema ostvarenju zajedničkog cilja. Oni svojim svakodnevnim načinom života ukazuju na probleme koji nas okružuju. Očigledno, skvotiranjem ukazuju na problem beskućništva ali i postojanje praznih zgrada u vlasništvu države koje samo propadaju. Također življenjem u skvotu potiču ljude na preuzimanje inicijative. Recikliranjem povrća, namještaja, odjeće ukazuju na kulturu bacanja i kapitalističke prakse besmislenog konzumiranja. Organizirali su Food not bombs gdje bi od recikliranog povrća kuhali i dijelili besplatne obroke. Sve navedene akcije promiču kulturu razmjene, poklanjanja i recikliranja.

„Tada je većinski dio posjetitelja pripadao najugroženijoj skupini ljudi, beskućnicima, za koje je upravo takav događaj bio organiziran. Kroz takve događaje htjeli smo ukazati na globalni problem viškova od hrane ili pak odjeće, koje se bacaju umjesto da ih se reciklira i na taj način nekome olakša svakodnevni život. Gotovo sva hrana koju smo kuhali dolazila je iz “reciklaže“ koju bi obavili na tržnici, dakle to je bilo voće i povrće koje je bilo namijenjeno da završi u otpadu. Na taj način smo htjeli upravo zaustaviti takav tok stvari i

ukazati na problem viškova i klasne nejednakosti. No, kao i uvijek populacija koja bi dolazila na takve događaje nije isključivo bili beskućnici, već razni spektri ljudi kao i supkultura.“ – J

Ako su imali prilike, pružali su privremeni smještaj migrantima i beskućnicima. Ali ipak nisu primali svakoga tko je tražio ili trebao pomoć. Glavni kriterij je bio znaju li tu osobu od prije i hoće li ta osoba doprinijeti ili šteti prostoru, a to dokazuju i izjave skvotera, „mislim mi nismo susreli osobu koja nije bila na nečemu konstantno da mi njoj dovoljno možemo vjerovati da ona neće raditi nama štetu i da nam neće raditi na žao“, „pokušavalo je nekoliko poznanika također doći živjeti u skvot, koje smo znali primiti na nekoliko dana ili ne pošto smo znali da bi parazitirali i štetili prostoru, tako da se može opet reći da nismo bili otvoreni tako prema svima, čak i onima koje smo znali i to iz praktičnih razloga“.

„Nekako skužili smo da su to ljudi koji većinom cugaju. IG je u tom trenutku ostao bez posla i nije imao gdje pa smo ga privremeno primili. On isto cuga ali smo ga znali od prije. Ja sam ga osobno znao već preko 10 godina i sad ja znam da on nije loš tip. A osoba koju ne znaš, a alkoholičar je i vidiš da je na cesti, opet ti nije svejedno. A ti ostali su totalno iskakali iz te naše priče, 'em anarhizam em' smo nekako u tom pank svijetu. I sad neki lokalni tip koji uopće ne razumije naše razmišljanje, navike znaš ono nije mi bilo ugodno dovest u našu viziju svijeta i kuću primiti nekog tko je totalno izvan tog našeg društva i razmišljanja i svega. Tako da nismo baš svakog ni beskućnika primali jer onda bi opet i sebe dosta kočili jer ne bi imali taj neki komfort koji smo imali, a nije baš i da smo ga skroz imali tako da...“ – Š

Vrijednosti koje je većina aktera u razgovorima istaknula kao ključne mogu se svesti u 3 bitne riječi, a to su autonomnost, odgovornost i solidarnost.

„Pa ne znam ovako prije svega je to neka samoodrživost, način da se uspiješ samoorganizirati zajedno s ekipom, ljudima istomišljenicima i da negujete taj neki slobodarski cilj u smislu da se nikom ništa ne nameće, da zajedno gradiš život od nule, da si sam odgovoran za sve svoje akcije trenutne i daljnje, da sudjeluješ na neki način u društvu, ali ne i da ga pratiš. Sudjeluješ u smislu da radiš neke priče koje zaista mogu pomoći ljudima, to su najmanje sitnice od darivanja odjeće do kuhanja ručka.“ – M

Anarhisti imaju aktivni položaj u svijetu, nalaze se u procesu samoemancipacije, a istodobno se zauzimaju za ljude kojima je potrebna solidarnost i uzajamna pomoć. Zagovaraju i bore se za društvenu i materijalnu jednakost. Dijk tvrdi da pojedinci mogu

biti pripadnici različitih skupina, pa tako mogu sudjelovati u više različitih identiteta koji upravljaju njihovim uvjerenjima i odlukama. Koristeći se tom idejom možemo objasniti višestruke identitete naših aktera, koji uključuju identitet skvotera, studenta, anarhista, radnika... Naši akteri opisuju te višestruke uloge kao „vođenje dvostrukog života“.

„Dok sam živio u skvotu imao sam druge obveze van toga, naravno. Prvenstveno pohađao sam fakultet i povremeno radio preko student servisa poslove poput montaža pozornica ili rad na glazbenim festivalima. I zaista bilo je veoma teško nekada istodobno živjeti takav „dvostruki život“ može se reći.“ – J

„Jedno vrijeme sam radio, drugo nisam. Kada sam radio, u početku tada sam konobario. Odlazio bi svako jutro konobariti u beach bar.“ - Š

Anarhisti su u sukobu s vladajućim skupinama, prokapitalističkim skupinama i kulturama koje promiču mržnju. Vjeruju da sve navedene ideologije nisu temeljene na zajedničkim interesima te da svojim akcijama promiču neravnopravnost između društvenih skupina. U suprotnosti s tim ideologijama izgradili su vlastitu ideologiju otpora. Kako je Dijk (1998; 39.) to najbolje rekao, ideologije ljutnje hrane otpor i revoluciju. Resursi kojima se koriste uključuju zajednički rad, kolektivnu snagu, kreativnost potaknuta DIY (*do it yourself*) principima, širenjem znanja pomoću fanzina, otvorenih knjižnica, besplatnih filmskih projekcija, diskusija i radionica.

Dijk kategorizira ideologije u 2 skupine, kao osobne ili društvene organizatore. „Graciani kolektiv“ izgradio je zajedničku ideologiju zajedničkim životom u skvotu. Oni su se kao grupa uspjeli organizirati, uskladiti i zajednički djelovati. Kao skvoteri imali su skupni identitet i materijalnu dimenziju skvota gdje su svi zajedno živjeli i osmišljavali akcije. Kao Graciani nisu bili samo niz pojedinaca koji dijele slična uvjerenja, oni su imali društvenu interakciju, kolektivne radnje, imali su organizaciju, programe koje su izvodili i prostor na kojem su djelovali. Nakon deložacije izgubili su i materijalnu i društvenu dimenziju ideologije. Sada nećemo više reći da su oni pripadnici Graciani kolektiva nego da se koriste skupom anarhističkih uvjerenja na kojima temelje svoje znanje, mišljenja i društvene prakse. Dakle, nakon evikcije oni su i dalje pripadnici ideologije, ali su više individualistički usmjereni. Oni i dalje većinom skupljaju hranu po tržnici, „*dumpster diveaju*“, stopiraju ali žive u stanovima, nemaju sastanke, akcije, ne organiziraju događanja, Food not bombs i sl.

4.3. POSTOJANJE STRUKTURA UNUTAR SKVOTA

Uz ideologiju je često vezan pojam dominacije i hijerarhije. Na primjeru skvotera možemo zamijetiti da tradicionalna hijerarhijska struktura nije postojala, nego da je skvot bio hijerarhijski organiziran horizontalno što znači da su se pri donošenju odluka koristili tehnikom konsenzusa kao što to MŠ ističe „pokušavali smo što više odlučivati o stvarima putem konsenzusa ili pak nekim kompromisom kako bi bili zadovoljene sve strane unutar odlučivanja, argumentima i raspravom smo pokušavali doći do zaključaka i odluka vezanih za življenje unutar zajednice“. Ali to ne znači da nisu postojali momenti moći koje bi određene osobe iskorištavale u vlastitu korist.

„Jer se ljudi, na kraju krajeva, hvataju na najmanji prostor moći tj. na najmanju frakturu moći gdje oni mogu reći mi smo ovdje bili prvi, gdje ljudi mogu reći ali mi smo počeli ovo, mi smo počeli ono...“ – M

Kao probleme koji prate suživot skvotera, najviše su se tu spominjali sukobi oko novca, ključeva, otvorenosti prostora, svađe oko čišćenja, a posebice oko pranja suđa. Kroz razgovore s akterima možemo ustanoviti da su na svađe i odnose dosta utjecali privatni odnosi i prethodna poznanstva.

„Uh, lagao bih da sukobi, svađe i rasprave nisu postojale u tom periodu skvotiranja, u više trenutaka je situacija baš znala biti napeta i svađe su znale biti konstantne. Način na koji se to najbolje rješava su zapravo sastanci u čemu smo dosta griješili kroz dobar dio tog perioda. Sukobi između nekih ljudi koji su se događali unutar prostora su bili često motivirani sa sukobima koji su se dogodili prije samog skvotiranja, bar između nekih ljudi te su tako pojedinci tražili samo “izliku“ da bi došlo do sukoba...“ - J

Zatim, sukobi na početku su bili i oko otvorenosti prostora. Mi smo sami bili svjesni da smo ilegalno naselili zgradu te se nismo htjeli izlagati bilo kakvom riziku. Vječiti sukobi i svađe znale su se događati zbog životnih navika stanara i urednosti, točnije neurednosti prostora. Često bi jedna osoba znala izbjegavati, konkretno govoreći, prati suđe i pospremati za sobom, no kao što sam s više ljudi pričao to je vječita borba u svim prostorima i treba nekako ukazati osobama njihove greške koji čine zbog svojih navika življenja te ako to ne uspijeva, najpametnije se povući jer nema smisla ulaziti u takve svađe.“ - J

„A to je i hleb i otrov, mi smo tj. dobar dio nas smo bili cimeri prije nego što smo ušli u skvot. Kada si toliko dobar i prislan s nekim onda si jako puno stvari dopuštaš i za

napraviti i za reći i za ne poslušati. Jednostavno, ono kao „aj pliz operi suđe“, „ma dobro dobro, budem... opušteno“ i to se onda desi za tjedan dana. A kada nekog ne znaš imaš veći respect prema toj osobi jer nisi toliko prislan i onako ne možeš ju tako lako razočarati. S frendovima si jednostavno dopuštaš više i onda tu ponekad nastanu jazovi.“ – M

Na primjeru skvota vidljiva su 2 hijerarhijska fenomena koja treba istaknuti, hijerarhija po staležu i tiranija bez strukture. Hijerarhija po staležu znači da se pojedinac stavi u poziciju moći zato što duže živi u skvotu od ostatka stanara. Prema skvoterima problem je u tome što su si neki pojedinci „uzimali za pravo zabranjivati drugim ljudima da dolaze, zbog toga što su prije tih istih ljudi došli živjeti tu“ ili „da se znala dogoditi ta hijerarhija gdje bi si pojedinci dali za pravo da ne moraju raditi sve stvari koje drugi rade“. Ti momenti moći i hijerarhije na kraju su rezultirali time da su se neki akteri udaljili od osnovnih vrijednosti skupine te su pokušali zajedničke resurse iskoristiti za svoje osobne potrebe, kao što je to vidljivo u sljedećem primjeru.

„U međuvremenu smo se međusobno neki od stanara i ja posvađali s jednim cimerom i to oko glupog novca... Dio tog novca je ta osoba htjela uzeti sebi kako bi si platila prvu stanarinu te je polagalo određeno pravo na to jer je zadnja ostala živjeti u skvotu.“ – J

4.4. ULOGE SUDIONIKA

Kao što sam više puta u tekstu navela skvoteri su povezani zajedničkom ideologijom koja zatim određuje zajedničke vrijednosti i norme. Od skvotera se očekuje da aktivno sudjeluje u dnevnim aktivnostima. To znači da pospremi za sobom suđe, skuha ručak, ode po vodu ili gorivo za agregat itd. Također se od njega očekuje da se drži osnovnih zajedničkih vrijednosti, kao što su solidarnost, odgovornost i promicanje anarhističkih ideala. Niz normi može označavati jednu vrijednost. Primjerice, čišćenjem vlastitog nereda iskazuje se odgovornost, ravnomjernom podjelom resursa iskazuje se solidarnost kao što je to J rekao „veliku većinu stvari smo pošteno dijelili među sobom, što nije često slučaj kod cimerstva i življenja u stanovima, postojao je dakle taj ideal, rekao bih, solidarnosti među nama...“ A niz normi možemo nazvati ulogom koja prati određeni status. Skvoteri su se koristili različitim ulogama kako bi zajednica mogla što bolje i jednostavnije funkcionirati. Funkcija skvota je da ostatku društva pokaže taj drugačiji način života i drugačije mogućnosti i izbore za koje možda nisu svjesni da ih imaju.

„Kuhali smo Food not bombs, radili smo taj ormar, imali smo par puta diskusije pomoću kojih smo htjeli približiti ljudima što je anarhizam, ovaj način života... . Puno ljudi smo i primali i objašnjavali njima, pa bi oni makar izašli bogatiji nekim strukturnim znanjem o tome. Tako da i u tome je nešto.“

Skvoteri međusobno igraju uloge koje kako J navodi „proizlaze od toga kakve sve preferencije, osobine, vještine i interese ima pojedinac“. Također J tvrdi kako uloge nisu bile fiksne ili ograničavajuće jer ako bi „netko želio sam nešto naučiti, pokušavao bi sudjelovati u takvim poslovima“. U tablici br. 2 predstaviti ću uloge i statuse koje sam primijetila kroz vlastite razgovore s akterima i terenski rad.

	STATUS	ULOGA
OSOBA 1	Status odgovorne osobe	Pokretača radnih akcija, organizira dnevne zadatke, brine da je sve pod kontrolom tijekom noćnih događanja
OSOBA 2	Dobar kuhar	Kuhara – kuha večeru za cijelu zgradu
OSOBA 3	Ekološki osviještena osoba	Vrtlara - brine o kompostu, recikliranju, biljkama...
OSOBA 4	Praktičan tip	Uloga majstora - rješavanje dovoda vode, električne struje, dimnjaka, postavljanja peći i sl.

tablica br. 2.

Mead je tvrdi da se uloge i svijest o sebi izgrađuje iz reakcija drugih na vas i vaše interpretacija tih reakcije. Vjerovao je da je ta razvijena svijest o sebi temelj za suradničko djelovanje. Smještajući ovaj fenomen u kontekst možemo primijetiti kako su i skvoteri kroz otvoreni razgovor i sastanke uviđali vlastite greške, mijenjali svoje ponašanje i modificirali vlastite uloge. J je rekao kako su stanci zapravo bili ti trenuci „kada bi otvoreno i ozbiljno svi međusobno pričali o raznim problemima koji nas osobno muče i

problemima koji se trebaju riješiti sa zgradom, tako bi osobe koje bi činile grešku i same uvidale da tim nekim stvarima kao hijerarhija, nije mjesto u prostorima poput skvotova.“

4.5. KOEGZISTIRANJE SKVOTERA U DVA SUSTAVA – SKVOTERSKOG I VANJSKOG

Kao što smo do sad već mogli utvrditi, mladi skvoteri živjeli su u 2 različita svijeta - skvoterskog i vanjskog. U te dvije godine pokušali su „žonglirati“ obaveze koje su vezane za oba svijeta.

„To je ponekad znalo biti jako challenging. Zbog funkcionalnih stvari kao što su internet, struja.. Ja sam masu puta znala seminare raditi na kolodvoru, ali se navikne čovjek – bez beda. Jednostavno ti postane rutina. Kasnije smo s kolodvora prešli u menze jer nam je bilo puno lakše jer nam je menza bila prekoputa.“ - M

Ali prisjećaju se kako su većinom sve dnevne obaveze bile vezane za održavanje skvota i zajednice. Na skvotiranje su krenuli gledati kao na svoj glavni posao, a svoje privatne živote su u te 2 godine pauzirali.

„Svatko od nas je imao svoj život izvan skvota, i mogu reći da je bio mali problem barem po meni planiranje drugih stvari, odnosno neki novi projekti, jer je skvotiranje poput neke obaveze. To postaje tvoj posao.“ – MŠ

Kada skvotiraš većinu toga moraš platiti vlastitim radom, ali neke stvari ipak moraš kupiti. Struju su prvobitno imali na akumulatore ali kažu da to nije bilo praktično „to bi bila ograničena struja, ona bi trajala do dva dana, morali bi opet nakon toga puniti te akumulatore i to je ubiti bio najveći problem“, pa su uz pomoć novca kojeg su zaradili organizacijom benefita kupili agregat kojeg su punili benzinom.

„Taj agregat bi napunili benzinom koji bi također uzeli kad bi neko imao višak novaca ili zaradio, tipa cimer dobije na ovaj ili onaj način kad svira, meni pošalje mater nešto sitno...“ – M

Grijali su se na peć koju je netko poklanjao putem interneta, a sami su izgradili dimnjak kako bi dim mogao izlaziti iz prostorije. Za takve pothvate su ponekad morali iznajmljivati alate jer ih nisu imali. Kuhali su na plin koji su isto punili kada bi trebalo. Nitko od njih nije jeo meso i mliječne proizvode tako da im frižider nije trebao, a povrće su uvijek reciklirali s tržnice. Ostatak namirnica koji im je bio potreban su kupovali ili krali ali kako

je M rekla „polazili bi po načelu tj. nikada ne bi išli krasti u trgovine gdje se zna da će za to platiti osoblje, uvijek bi ciljali trgovine koje su dovoljno velike i da se zna da već imaju određeno osiguranje koje već samo po sebi pokriva te ukradene stvari, to nikad nije bila neka krađa iz objijesti, to je zaista bilo čisto da se napravi dobar ručak“.

Svijetlo u sobama su imali putem božićnih lampica, lampi, svijeća, baterija i svjetiljki, „imali smo brdo svijeća jer kad bi nam zakazale sve baterije svijeća bi bila ta alternativa“. Vodu su punili na javnim špinama, većinom su koristili one kraj željezničkog kolodvora. Napravili su vlastiti odvod koji je bio spojen za kanalizaciju kraj skvota, za taj projekt su također morali iznajmljivati alate. A na krovu su sagradili sistem s kanistrima na koje su spojili cijevi kako bi imali vodu za pranje suđa.

„To su bili kanistri od 15 litara. Na kraju smo napravili sistem gdje smo stavili spremnik od 1000 litara na krov zgrade i onda bi tu vodu prenosili u taj spremnik. To bi izgledalo tako da bi osoba napunila te male spremnike od 15 litara došla do dijela zgrade dok bi s krova, najčešće naši stasiti momci, spustili uže i mi bi zavezali tih 15 litara s užetom. A oni bi s krova povlačili skroz prema gore i onda bi punili to u spremnik. To je bilo opasno i uvijek bi to trajalo cijeli skoro dan... to je trajalo po par sati taj cijeli proces. Taj dan se zna da se puni voda i okej. Oko deset dana bi nam trajala ta voda. Imali smo sistem za pranje suđa, spojili smo cijevi i crijevo na sistem s kojim smo prali suđe.“ – M

Nikada nisu uspjeli sagraditi vlastiti sanitarni čvor jer odvod u cijeloj zgradi nije bio valjan te su nakon par neuspjelih pokušaja odustali od te ideje. Koristili su se javnim wc-ima koji su se nalazili u njihovoj blizini, a tuširali su se kod prijatelja ili ljeti na javnim špinama.

„Na kolodvoru smo imali te wc-e i špine, to smo koristili. Bili su i ti uredni wc, ali oni bi se zatvarali u 7,8 navečer i onda bi ti ostali ovi jadni, neočišćeni čučavci... Onda smo znali i u menzu odlaziti kada nam se baš ne bi dalo u te čučavce. Menza nam je bila preko puta, onda smo tamo nekad i jeli. U menzi je bilo i struje i interneta pa smo tamo znali raditi seminare i učiti za faks. A kupali smo se kod prijatelja ili po ljeti vani jer bi bile te javne špine. Onda bi imali crijevo i na tu špinu bi stavili crijevo i vani se kupali. Ali to je bilo ljeto, pa bi se svi tuširali, prali zube tamo...“ - M

Dakle možemo zaključiti da je ne moguće živjeti u skvotu i biti u potpunosti odvojen od vlastite zajednice. Ali također možemo zaključiti da je ne moguće živjeti u skvotu, u centru grada, i biti u potpunosti isključen od ostatka društva i kapitalističkog sistema. Naši akteri su zadovoljni svojom pozicijom u društvu, ne smatraju se idealistima i vjeruju da su

komune i ostale zajednice na selima, u šumama zapravo utopijske jer „prelaze u nešto gdje se na kraju osobe isključe kompletno iz svoje zajednice i onda zapravo samo žive tamo i misle da njih deset mijenja svijet u svojoj šumi, a to se ne dešava, ti moraš djelovati u zajednici, u širokom društvu da bi promijenio nešto“. Svjesni su da je takav život paradoksalan i ne poriču to, ali na društveni sistem gledaju kao na „kolač u koji ubrajamo kapitalizam, općenito način potrošačkog života društva do apolitizacije ljudi kroz razne medije“, a skvotiranje im u svemu tome predstavlja „odabir manjeg zla“.

4.6. NESIGURNOST I NEIZVJESNOST

Kroz razgovore dobili smo uvid da je skvotiranje užasno nesiguran način života, kao što to MŠ kaže „pogotovo jer nismo bili sigurni koliko dugo ćemo imati zgradu i teško je stvarati neke veće planove, teško je otići negdje jer nemaš tu sigurnost da kad se vratiš da će to mjesto i dalje postojati, te se ne razvijaš u nekim drugim aspektima i pauziraš neke stvari koje si htio raditi“.

U svibnju 2019. godine, nakon skoro 2 godine postojanja, skvoteri su dobili vijest da je zgrada napokon prodana. Ovršni postupak radi ispražnjenja i predaje u posjed je na Općinskom sudu u Rijeci započeo 2015., a ovrha je provedena dvije godine kasnije, da bi, nakon sklapanja izvansudskih nagodbi s različnim vjerovnicima, rješenjem Trgovačkog suda u Rijeci iz 2019. određena prodaja ove nekretnine. Prvo nadmetanje u elektroničkoj dražbi je započelo 7. kolovoza 2019. Na ovoj dražbi je nekretninu kupio razlučni vjerovnik Dinova-Diona. (Bukarica, 2020; Novi List)

Skvoteri su znali da zgrada može u bilo kojem trenutku biti prodana ali su svejedno bili iznenađeni.

„Bio sam veoma iznenađen kada nam je stečajna upraviteljica javila da je zgrada ipak prodana i da bi se trebali iseliti skupa sa stvarima iz prostora. Bili smo svi uvjereni da do prodaje neće doći upravo zbog toga što je bilo neriješeno imovinsko-pravno stanje zgrade kao i zbog dugova koje je trgovačko društvo imalo na čije ime je bila zgrada.“ - Š

Za skvoterski pokret karakteristično je pružanje otpora deložaciji, ali naši skvoteri su odlučili da nema smisla pružati otpor iz 3 razloga. Prvo, jer su svi već bili u nekim privatnim sudskim sporovima. Drugo, jer su znali da je zgrada legalno kupljena i da nema rupe u zakonu kroz koju se mogu provući. I zadnje jer su na početku postigli dogovor sa stečajnom upraviteljicom te su obećali da će se u slučaju prodaje zgrade iseliti.

„Ona je nas skužila, skužila je da joj nismo nikakva opasnost, skužila je da imamo dobru spiku i pustila nas je tamo pod uvjetom da kad ona kaže da se ide van ide se van. Jer ona je realno nama dvije godine čuvala leđa, išla nam je niz dlaku. Išli smo mi s njom na kavu i sve, nekako smo imali taj intimni dogovor. I nije ona nama zabila nož u leđa, ona je nama rekla doslovno to će biti tako i tako.“ – M

J nam je ispričao kako on osobno vjeruje kako je „prodaja zgrade bila namještena, s obzirom na to da je upravo tvrtka Pan trading koja je posjedovala zgradu bila dužna Gavrilović d.d.-u te je ta ista tvrtka Gavrilović kupila zgradu o kojoj pričamo, mislim da su, dakle to sve bili mutni birokratski poslovi“.

Povodom evikcije organizirali su posljednji događaj koji je istovremeno bio i oproštaj od zgrade. Nakon toga su lagano krenuli sa selidbom i navikavanjem na život u stanu.

„Navike što se struje tiče su mi bile najteže za zaboraviti. Dosta sam znao, kad sam se privremeno vratio starcima, svijetliti s mobitelom po kući jer bi zaboravio da imamo svijetlo i struju. I ful bi nekako štedio na nekim stvarima na kojima bi štedio u skvotu... . Sve nekako gledaš kroz neki život u skvotu i onda ti opet treba da se na sve navikneš. Pogotovo taj stereotipni život u stanu ili kući. Moj problem je bio kada sam došao iz skvota, ja nisam znao skuhati samo za sebe. Ja bi kuhao za 5,6 ljudi iako bi kuhao samo za sebe.“ – Š

Prvobitni plan im je bio prezimiti u stanu, pronaći novu zgradu i na proljeće ju useliti. Ali do toga nažalost nije došlo jer kao što kažu u Rijeci jednostavno više nema zgrada pogodnih za skvotiranje. Š tvrdi „da je Rijeka po pitanju skvotiranja dosta u derutnom stanju, zgrade nisu toliko za živjeti koliko mi želimo da budu, a i dosta je toga privatno vlasništvo, nema državnog vlasništva koje bi mogli iskoristiti“.

5. ZAKLJUČAK

U ovom završnom radu istražila sam strukturu sustava skvotiranja na primjeru riječkog skvota Graciani. Mogu zaključiti da skvot Graciani spada pod alternativni način skvotiranja. Svi stanari svojevrijedno su izabrali život u skvotu. Na skvotiranje ih je potaknula ideologija, iskustva i ideje dobivene posjetima drugim skvotovima po Hrvatskoj i Europi ali i ekonomski čimbenici. Glavni akteri su mladi ljudi povezani s kontrakulturalnim pokretom i anarhističkom ideologijom. Prisustvo ideologije vidljivo je pri samom ulazu u skvot gdje se nalazi ogromni transparent s natpisom „ni sluge, ni gospodari“. Dijk zamišlja ideologije kao sučelja između temeljnih svojstava (interesa, ciljeva i sl.) društvenih skupina i proširenih, društvenih spoznaja njihovih pripadnika. U kontekstu Gracianija, tako možemo objasniti osobne inačice jednake ideologije koju svi kao zajednica dijele. Ta zajednička uvjerenja i vrijednosti omogućuju lakšu interakciju i funkcioniranje zajednice. Također skvoteri su sudjelovali u nekoliko društvenih identiteta. Njihove identitete smo po pripadnosti podijelili u 2 sustava – skvoterskog i vanjskog. Na primjeru skvotera vidimo kako su tim balansiranjem života u 2 sustava neke uloge uvijek patile ili nisu bile do kraja ispunjenje. Možemo zaključiti da su skvoteri međusobno igrali uloge kako bi zajednica što bolje funkcionirala. Skvot je bio organiziran horizontalno, a do zajedničkih dogovora dolazili su metodom konsenzusa. Iako su skvot pokušali organizirati nehijerarhijski, moramo primijetiti postojanje momenata moći i dominacije između stanara što je definitivno u kontradikciji s vlastitom ideologijom. Također možemo primijetiti da je jedan pojedinac imao status „odgovorne osobe“ koja bi uvijek morala pokretati akcije, čistiti za drugima, paziti tijekom noćnih događanja da stvari ne izmaknu kontroli itd. U usporedbi s drugim skvotovima razlikovali su se po tome što su svi i prije skvotiranja bili jako dobri prijatelji i cimeri. Međutim, priznaju kako je to prijateljstvo u zajedničkom skvotiranju zapravo bilo dvosjekli mač te je ponekad negativno utjecalo na odnose, ponašanja i strukture unutar zajednice. Iako im je cilj bio boriti se protiv potrošačkog načina života, u tome nisu u potpunosti uspjeli. Primjerice, povrće su reciklirali s tržnice, ali ostatak hrane su kupovali u dućanu, kupovali su benzin za agregat kako bi imali struje te su se koristili internetom i wc-om u restoranu Index. Ipak, ne smijemo zaboraviti napomenuti njihov rad za dobrobit zajednice koji je uključivao kuhanje ručka za beskućnike, besplatni ormar s odjećom i otvorenu knjižnicu. Graciani nažalost od svibnja

2019. godine više ne postoji. Zgradu je kupio Gavrilović te su skvoteri bili primorani iseliti se iz prostora. Svoje živote su nastavili u stanovima tražeći novu zgradu za skvotiranje. Međutim, do toga nikada nije došlo. A zgrada Graciani će navodno biti pretvorena u luksuzni hotel.

6. LITERATURA

- [1] Dijk, T. (1998.), *Ideology: A Multidisciplinary Approach*: SAGE Publications Ltd
- [2] Haralambos M. i Holborn M. (2002.), *Sociologija: Teme i Perspektive*. Zagreb: Golden marketing
- [3] Levy C. i Adams M. (2018.), *The Palgrave Handbook of Anarchism*. London: Palgrave Macmillan
- [4] Williams M. D. (2017.), *Black flags and social movements: A sociological analysis of movement anarchism*. Manchester: University Press
- [5] Ward C. (2004.), *Anarchism: A Very Short Introduction*. Oxford: University Press
- [6] Ward C. (1976.), *Housing: An Anarchist Approach*. London: Freedom Press
- [7] Ward C. (2002.), *Cotters and Squatters: Housing's Hidden History*. AK Press
- [8] Ward C. i Goodway D. (2003.), *Talking Anarchy*. Nottingham: Five Leaves Publications
- [9] Hall S. (1996.), *The Problem of Ideology: Marxism without Guarantees*. London: Routledge
- [10] Williams R. (1983.), *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. Oxford: University Press
- [11] Lofland J. (1996.) , *Students' Case Studies of Social Movements: Experiences with an Undergraduate Seminar*. Teaching Sociology
- [12] Bookchin M. (1995.), *Social Anarchism or Lifestyle Anarchism*: AK Press
- [13] Proudhon P. J. (1994[1840]), *What is Property?* Cambridge: University Press
- [14] Mauss M (1970.), *The Gift: Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies*. London: Cohen & West
- [15] Sargisson L. (1999.), *Utopian bodies and the politics of transgression*. London: Routledge
- [16] Firth R. (2012.), *Utopian Politics*. London: Routledge
- [17] The Seeds for Change Collective (2007.), *Do It Yourself: A Handbook for Changing our World*. London: Pluto Press
- [18] J. Freeman, (1972.), *The Tyranny of Structurelessness*. London: Dark Star and Rebel Press URL: <https://www.stocitas.org/nestrukturiranost%205.htm>
- [19] Pruijt, H. (2013.), *The logic of urban squatting*. International Journal of Urban and Regional URL: https://www.researchgate.net/publication/241861000_The_Logic_of_Urban_Squattin_g
- [20] Wates, N. (1980.), *Squatting. The Real Story*. London: Bay Leaf Books
- [21] Corr, A. (1999), *No Trespassing!: Squatting, Rent Strikes, and Land Struggles Worldwide*. South End Press

- [22] Kallenberg, F. (2001) *Desire is Speaking. Utopian Rhizomes.* S. Poldervaart, H.
- [23] Lowe S. (1986.), *Urban Social Movements: The City After Castells.* London: Macmillan
- [24] McKay G. (1998.), *DIY Culture: Party and Protest in Nineties' Britain.* Verso Books
- [25] Adilkno (1994.), *Cracking the Movement. Squatting Beyond the Media.* New York: Autonomedia.
- [26] Steen, Katzeff i Hoogenhuijze (2014.), *The City Is Ours: Squatting and Autonomous Movements in Europe from the 1970s to the Present.* Oakland: PM Press
- [27] Bukarica A. J. (2020.), *Desetljeće nakon pokretanja stečaja stigao novi vlasnik: Dom željezničara u Rijeci kupio Gavrilović, pretvorit će ga u hotel.* Novi List. URL: https://www.novolist.hr/rijeka-regija/rijeka/bivsi-market-graciani-i-dom-zeljeznicara-gavrilovic-razmislja-pretvoriti-u-hotel/?meta_refresh=true